

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران

دانشکده طب ایرانی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته تاریخ علوم پزشکی

عنوان

بررسی، تصحیح و تحلیل پزشکی نسخه خطی منافع افضلیه و هشت رساله در طب و حکمت

استاد راهنما:

دکتر محمدرضا رجب نژاد

استاد مشاور:

دکتر محسن روستایی

نگارش:

مهین تاج صادق نیا

شهریور 97

چکیده

هدف و زمینه: گرایش به احیای میراث بزرگ طب ایرانی و بازخوانی و جست‌وجو در تجارب پزشکی چند هزار ساله دانشمندان و حکیمان ایران زمین در کنار پیشرفت‌های علوم پزشکی و نوع آوری‌های جهانی، امری ضروری است. مجموعه نسخه خطی *منافع/افضلیه* و هشت رساله در طب و حکمت یکی از مجموعه‌های متون کهن است که در بررسی تاریخ پزشکی مغفول مانده است.

روش پژوهش: این رساله با هدف تصحیح نسخه خطی *منافع/افضلیه* اثر حکیم حاذق و دانشمند دوره صفویه، علی افضل بن محمد امین قزوینی، مشهور به قاطع، به شیوه علمی و تصحیح انتقادی، چهار نسخه خطی از این اثر را با هم مقابله کرده است. درواقع این نسخه کهن، که حجیم‌ترین رساله این مجموعه است و هشت رساله دیگر در طب و حکمت بررسی می‌شود و در تحلیل پزشکی آنها از متون و منابع مهم متقدم و متأخر استفاده شده است.

یافته‌های به‌دست‌آمده: متون کهن ایران، گنجینه‌ای بزرگ و بسیار گرانبها هستند. نسخه خطی «منافع افضلیه» گنجی ارزشمند از این گنجینه، در حوزه تخصصی طب است که در بیان اسباب و علل بیماری‌ها، معرفی گیاهان دارویی و شیوه صنعت آنها و مورد مصرف دارویی، منع مصرف دارویی و عوارض مصرف دارویی و بخش معرفی غذاها با نگاه کلیات مزاج‌شناسی بیمار و مزاج‌شناسی مواد غذایی در تاریخ پزشکی ایران کتابی بی‌نظیر است.

نتیجه‌گیری: تصحیح و احیای متون کهن در حوزه طب و تحلیل پزشکی آنها گامی مؤثر بر انتهای مدارج علوم پزشکی است. همین‌که بدانیم این چند کتاب و نسخ خطی، علم طب و حکمت زمان خویش را به یادگار گذاشته و برای روزگار ما نیز ارزشمند است، نتیجه آن احیای بخشی از فرهنگ و علم پزشکی ایران قدیم است.

واژه‌های کلیدی: نسخه خطی، تصحیح نسخه، طب، حکمت، منفعت، منابع افضلیه

Medical examinations, corrections and analyzes of the manuscript of the Manafeh Afzaliyeh and eight treatises in medicine and philosophy (wisdom)

Introduction:

It seems essential to have the tendency to revive the great heritage of Iranian medicine and to retrieve and search in thousands of years of medical experiences of Iranian scientists, along with advances in medical sciences and world-class innovations. The collection of the manuscript of the Manafeh Afzaliyeh and eight treatises in medicine and philosophy are one of the collections of ancient texts that have been neglected in the study of medical history

Material & Methods:

The purpose of present study was to correct the Manafeh Afzaliyeh written by Hakim and the scientist in Safaviyeh era, Ali Afzal ibn Mohammad Amin Ghazvini, known as “Ghateh”. Four manuscript of this book have been confronted. In fact, this ancient version, which is the largest treatise of this collection, and eight other treatises in medicine and wisdom are examined, and in their medical analysis earlier and most important texts and resources have been used.

Results:

Ancient Iranian texts are a great trove worthy. The manuscript of the Manafeh Afzaliyeh is a valuable treasure of this treasure in the field of medicine. It is a unique book in the history of medicine of Iran in expressing the following topics: causes of diseases, the introduction of herbs and their industry, the use of drugs, the prohibition of using drugs, the side effects of drug, and the introduction of foods with a look at the general temperament of the patient and the temperament of foods.

Conclusion:

Correcting and reviving ancient texts in the medical field and their medical analysis is an effective step towards the end of medical sciences. Knowledge of these few books and manuscripts that commemorate the science of medicine and wisdom of their era, are worthy and valuable to our time. The result is the revival of a part of ancient Iranian medicine.

Keywords: manuscript, correction, medicine, wisdom, benefit, Manafeh Afzaliyeh